

Begur i el comtat de Girona abans de l'any 1000

Transcrivim el text de la conferència que va pronunciar l'historiador Víctor Hurtado en l'acte de commemoració del proppassat Onze de Setembre, celebrat al Centre Cultural Escoles Velles de Begur.

Pot resultar xocant o, si més no, una mica sorprenent parlar en un dia com avui —Onze de Setembre— d'un tema tan allunyat en el temps i en l'espai de la caiguda de Barcelona com és Begur i el comtat de Girona abans de l'any 1000.

De fet es tracta —i permeteu-me un breu incís introductori— de la presentació d'un llibre que forma part d'una obra en un àmbit molt més ampli. Em refereixo a l'*Atlas dels comtats de la Catalunya carolíngia*, que, juntament amb en Jordi Bolòs, professor d'història medieval a la Universitat de Lleida, anem fent pacientment fa prop de vint anys. Obra que, també pacientment i des de fa quatre anys, l'editor Rafael Català, d'edicions Dalmau, va editant per volums seguint els comtats.

El motiu, doncs, de la nostra trobada avui és fruit d'aquesta recerca i un cas molt especial i digne d'interès: el Begur de fa mil anys i la seva rodalia dins del que llavors era el comtat de Girona.

Però, què és aquest *Atlas dels comtats de la Catalunya carolíngia*? Doncs consisteix en el buidat sistemàtic i exhaustiu de tota la documentació d'abans de l'any 1000 que ha arribat fins avui dia del territori que anomenem Catalunya. I quan parlem de documents d'abans de l'any 1000 ho fem en realitat dels primers documents escrits que parlen del nostre país.

És evident que en els textos clàssics de restes arqueològiques trobem mencionats noms de lloc com Emporion, Barcino o Gerunda, però la primera documentació escrita que realment ens parla del país, de la seva configuració, la trobem en les escriptures de compravenda, en els testaments, actes judicials, llegats a l'Església, fundació de monestirs, donacions comtals i, per què no, les butlles papals o els diplomes o preceptes reials. Tot això està en documents dels segles VIII, IX i X.

Un cop buidats els documents i classificada i ordenada la informació, en lloc d'elaborar llargues llistes de vil·les, masos, esglésies, castells, torres de guaita, camins, fonts o molins, la passem a coordenades cartogràfiques modernes. És a dir, fem mapes. I en fem de tota mena: de localització dels noms de lloc, de l'origen dels topònims —romans, germànics, àrabs—, de la vegetació, de les vies de comunicació, dels territoris comtals o vescomtals, dels senyors, dels bisbes, de la distribució de les parròquies o dels dominis dels diferents monestirs. A mesura que anem fent els mapes va apareixent, quasi diríem màgicament, el paisatge de Catalunya fa mil anys.

Centrant-nos en el territori del que va ser comtat de Girona, ens trobem amb contrades on el paisatge ha variat molt poc. Petites valls com Arbúcies o l'alta vall del Brugent mantenen una estructura de poblament molt similar a les que hi havia l'any 1000. La localització i les distàncies entre els vilars són pràcticament les mateixes que la dels masos avui dia.

Altres llocs, en canvi, han canviat profundament. La xarxa viària de la plana de l'Empordà, per exemple, fortament condicionada per l'existència d'àmplies zones d'aiguamolls i de planes inundables, no té res a veure amb

l'actual. Per anar de Roses a Empúries o s'anava per la platja o bé calia anar fins a Peralada, Figueres, Vilamacolum, Saldet i Viladomat.

Hi ha paisatges que semblen ordenar-se al llarg d'una via de comunicació, com és el cas de l'antiga Via Augusta, que creuava de punta a punta el comtat passant, fins i tot, pel bell mig de la ciutat de Girona. L'anomenada llavors Via Francisca —que anava o venia de França— va exercir d'eix vertebrador de bona part del territori. Les grans vil·les de Palau Sacosta (899), Fornells (922), Riudellots (898/917) o Caldes de Malavella (919) eren sobre la Via o a molt poca distància.

Apareixen les primeres concentracions urbanes. La ciutat de Girona, capital del comtat i seu episcopal, creix dins les seves muralles romanes. Tenim la seu de Santa Maria, un palau episcopal, l'església de Sant Genís i el petit cenobi de Santa Maria de les Puelles. Però els documents també ens parlen d'un mercat, d'un hospici per a pobres i fins i tot de l'existència d'un petit burg fora murs a redós de l'església de Sant Feliu. Això sense parlar de la fundació, molt a prop de l'any 1000, del monestir de Sant Pere de Galligants.

És en canvi notòria la manca d'informació al voltant d'Empúries, que, per tradició antiga i com a capital de